

διότι αὕτη, ἥτις εἶναι αὐτῆς ὁ λόγος ὁ τὰς ὑποθέσεις ποιῶν, φέρει δι' ὑποθέσεων ἐν αὐτῇ εἰς τὸ ἀνυπόθετον καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα (1).

Ἄλλ' ὁ Πλάτων ἠπύρει περὶ τούτου καὶ ἐζήτησε πότερον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἢ ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἐστὶν ἡ ὁδὸς (2).

Πρῶτος δ' ὁ Ἀριστοτέλης εὐρίων καὶ ἀναπτύξας τὴν ἀπόδειξιν ἐθεώρει αὐτὴν ὡς τὸν κυρίως ἐπιστημονικὴν μέθοδον. Ἀπορῶν ὅμως πῶς εἶναι ἡ γνῶσις δυνατὴ ἀποφαίνεται ὅτι ἐνυπάρχουσιν ἡμῖν αἱ ἀρχαὶ πάσης γνώσεως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ἐφαίνετο ἀδύνατον, ὡς γνῶσιν πρὸ τῆς γνώσεως ὑποθέτον (3), καὶ ἐπομένως ἡ δυσχερεία αὕτη οὐδὲ δι' ἀναμνήσεως ἐλύετο, ὡς μὴ λυομένης τῆς ἀντιφάσεως ὅτι ἔχοντες ἐν ἡμῖν αὐτοῖς τὰς ἰδέας δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, διέκρινε πρὸς λύσιν τῆς δυσχερείας δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ γνῶσιν· διότι ὁ νοῦς τὰς ἐννοίας δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐνεργείᾳ ἐν ἑαυτῷ ἀλλὰ δυνάμει, ἀναπτύσσει δ' εἰς ἐνεργείᾳ γνῶσιν δι' αἰσθήσεως, φαντασίας, μνήμης, ἐμπειρίας καὶ τέχνης.

Παρατηρήσας δὲ ὅτι καὶ ἡ δι' ἀποδείξεως γνῶσις ἐκ προηγουμένων παράγεται ὑποθέτει ἀμέσους ἀρχὰς ἢτοι ὑποθέσεις. Ἐπειδὴ δὲ, τῶν ἀρχῶν ἀποδεικτικῶν ὑποτιθεμένων, γνῶσις πραγματικὴ δὲν προέρχεται (διότι τοῦτο φέρει ἐπ' ἄπειρον), διέκρινε τὴν ἄμεσον ἀπὸ τῆς ἐμμέσου γνώσεως· καὶ ἔμμεσος μὲν γνῶσις ἐστὶν ἡ δι' ἀποδείξεως, ἄμεσος δὲ ἡ τῶν πρώτων ἀρχῶν (4). Ἐπειδὴ δὲ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἀμέσως ἔχομεν, ὁ νοῦς εἶναι ἡ ἄμεσος αὐτῶν γνῶσις, ἡ δ' ἐπιστήμη ἔμμεσος (5).

Τὴν δὲ τῶν ὑλικῶν ἀρχῶν παραγωγὴν ἐκ τοῦ καθόλου ἀδύνατον νομίζων δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναιρέσῃ τὸν τῆς ὕλης καὶ τοῦ

(1) Schellings Einl. in die Phil. der Myth. 14 Vorlesung.

(2) Ἠθικὰ Νικημ. ἀρχαὶ Ἀριστοτέλους Α', 2.

(3) Ἀναλυτ. Ἰστέρ. Β', 10.

(4) Ἀναλυτ. Ἰστέρ. Α', 2. Μετ. Δ', 4. Π', 3.

(5) Ἀναλυτ. Ἰστέρ. Β', 10. Διὸ καλεῖ τὸν νοῦν ἐπιστήμης ἀρχὴν καὶ βεβαιότερον αὐτῆς.

εἶδους δυσκόμην καὶ ἐπομένως νὰ συνδέσῃ τὴν ἐπαγωγὴν καὶ τὴν ἀπόδειξιν μετ' ἀλλήλων.

Ἢ δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων ἰδεολογία ὑποτίθησιν ἄμεσον τῆς ψυχῆς ἀντικείμενον τὸν Θεόν.

Πρὸς τὴν ιδέαν δὲ ταύτην ἐναντιούμενος ὁ Σχελλίγγιος λέγει ὅτι τῇ πέπτωκυῖα ψυχῇ δὲν δύναται ἄμεσον ἀντικείμενον νὰ ᾔῃαι τὸ τέλειον, ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας ὄν τοῦ τελείου βαθμῆς (1).

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ τὸ ἐν τῷ νοεῖν ὄν ὑποθέτει ὄλον, βαθμίδας δ' αὐτοῦ τὰς τρεῖς δυνάμεις (*racionem sufficientem, determinatam* καὶ *exclusum tertium*), δύναται νὰ θέσῃ αὐτὰς βαθμηδόν (2)· βαθμηδόν δὲ ταύτας θέτουσα καὶ ἀποθετικῶς, τουτέστι δι' ἀφαιρέσεως τῆς δυνάμεως ἥτοι τοῦ ὑποκειμένου τῆς δημιουργίας, θέτει τὴν ἀρχὴν ἐν τῷ νῷ, τουτέστιν ὡς ιδέαν (3). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεός ὡς ιδέα εἶναι αὐτῷ τὸ καθαρὸν ὄν, τοῦτο δὲ εἶναι φύσει τοῦ δυνάμει ὄντος πρότερον καὶ ἐπομένως τοῦ νοεῖν, καλεῖται ὑπὸ τοῦ Σχελλίγγιου ἀπρονόητον, ἀπροβούλευτον, τὸ δὲ νοεῖν δὲν λαμβάνεται ὑπ' αὐτοῦ ἀρχή· διότι, ἂν ἦτο ἀρχή, δὲν ἠδύνατο ὁ Θεός ὡς ιδέα ἀλλοίαν νὰ ἔχῃ πρὸς τὰ ὄντα σχέσιν ἢ λογικὴν, ἐπομένως ὁ Θεός δὲν ἠδύνατο νὰ κληθῇ πραγματικός, ἐνεργεῖα ὄν (4).

Τοῦτο ὅμως τὸ ἐνεργεῖα ὄν τοῦ Σχελλίγγιου εἶναι διάφορον τοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους· διότι ὁ Ἀριστοτέλης ὑποθέτων τοῦτο ὑπὸ τοῦ νοῦ Οἰγγανόμενον, νοούμενον καὶ ἀμέσως γνωσκόμενον ὑποθέτει αὐτὸ πρὸ τῆς νοεῖν καὶ αὐτοῦ πρότερον πραγματικῶς, οὐχὶ δέ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, ἐν τῷ νοεῖν, τουτέστιν αὐτοῦ ὕστερον καὶ ιδέαν ἀπλῆν (5)· ἄρα ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτον καὶ οὐχὶ γιγνόμενον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται (6),

(1) Schelling *Kinl. in die Phil. der Myth.* 22 Vorlesung.

(2) Ἐν τῷ αὐτῷ, 12 καὶ 13 Vorlesung.

(3) Ἐν τῷ αὐτῷ, 24, Vorlesung.

(4) Ἐν τῷ αὐτῷ, 11, Vorlesung.

(5) Μεταφυσ. Θ' καὶ Λ' καὶ Λ', 1.

(6) Ἐν τῷ αὐτῷ 16 Vorlesung

καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ ἐξαρτώμενον αὐτὸ ἐκ τοῦ νοεῖν ἀλλὰ τὸ νοεῖν ἐξ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ συνειδὸς ἀρχᾶς ὑποθέτει, ἄρχεται ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς κατωτάτης, βαδίζει ἐξ ἐμπειρικῶν διορισμῶν καὶ παρὰστάσεων εἰς ἐννοίας· ὥστε ἄμεσον αὐτοῦ ἀντικείμενον, ὡς ὀρθῶς καὶ ὁ Σχελλίγγιος παρατηρεῖ, δὲν εἶναι τὸ τέλειον, ἀλλ' αὐτοῦ σύμπαντος ἀρχαί.

Ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτων τὸ ὄν ἀντικείμενον τοῦ νοεῖν καὶ ἔχον βαθμίδας, ὅς ὁ νοῦς διερχόμενος ἔρχεται εἰς τὸ ἀνυπόθετον, τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐννοίαν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῶν αὐτῶν βαθμίδων, δι' ὧν ἀνέβη, καταβαίνει, ὑποθέτει ἀμφοτέρως τὰς μεθόδους, καὶ τὴν μὲν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ὀνομάζει ἀποθετικὴν, τὴν δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν θετικὴν φιλοσοφίαν, ὡς ἐξηγοῦσαν τὸν κόσμον ἐξ ἐλευθέρας βουλήσεως, ἢ ἱστορικὴν, ὡς ἐξηγοῦσαν αὐτὸν ὡς γεγονός, καὶ κατὰ τοῦτο διακρίνεται ἡ προτέρα αὐτοῦ φιλοσοφία τῆς νεωτέρας, ὅτι αὕτη τὸ τέλος τῆς προτέρας καθιστᾷ ἀρχὴν καὶ παράγουσα τὸν κόσμον ἐκ τῆς ἐννοίας εἶναι κατ' ἀναφορὰν εἰς αὐτὸν λογικὴ ἦτοι ἐκ τῶν προτέρων, εἰς τὴν πειραν δὲ φέρουσα καὶ ἐξ αὐτῆς τὴν ὑπαρξιν πραγματικὴν καὶ τὸν θεὸν πραγματικὸν ἀποδεικνύουσα ἐπιστήμη ἐμπειρικὴ ἦτοι ἐκ τῶν ὑστέρων· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὴν ἰδεολογίαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν συνδέων μετ' ἀλλήλων συνδέει καὶ τὴν ἐπαγωγὴν καὶ τὴν ἀπόδειξιν. Ἰσχυριζόμενος ὁμοίως ὁ Σχελλίγγιος ὅτι τὸ ἐνεργεῖα ὄν δὲν δύναται νὰ ᾔηται τοῦ νοεῖν ἀντικείμενον, ἐνεργεῖα δὲ ὄν ἐννοεῖ τὸ κενὸν ἐννοίας καὶ δυνάμεως, ὑποθέτει μὲν τὸ ἐνεργεῖα ὄν κεχωρισμένον τοῦ νοεῖν, δὲν ἀποδεικνύει ὁμοίως αὐτὸ καὶ πραγματικὸν καὶ πρότερον κυρίως· διότι τὸ κενὸν τοῦτο ὄν ὡς ὄν ἀφηρημένον καὶ ἐπομένως ὡς ἐννοία δὲν δύναται πραγματικὸν νὰ θεωρηθῇ οὐδὲ πρότερον, ἀλλ' ὕστερον τοῦ ἐξ οὗ ἀφαιρεῖται. Τοιοῦτον δὲ ὄν, ἐστερημένον δυνάμεως, λόγου καὶ γενέσεως, δὲν εἶναι ἀκίνητον, τυφλὸν καὶ ἀκατάληπτον;

Ταύτως δὲ τὰς δυσχερεῖας συγκισθάνομενος, φαίνεται, ὁ Σχελλίγγιος ἐξήτησε διὰ τῶν δυνάμεων καὶ τῆς τούτων μετὰστά-

σεως νὰ καταστήσῃ αὐτὸ καὶ κινήτῳ καὶ καταληπτῳ καὶ ἀφαιρῶν δι' αὐτῶν τὴν ἀναγκαιότητα ἀπ' αὐτοῦ νὰ ἀνυψώσῃ εἰς κύριον τῶν δυνάμεων καὶ ἐπομένως προσωπικόν.

Πῶς ὅμως τοῦτο τὸ κενὸν ἐννοίας, τὸ τυφλὸν καὶ ἀπρόσωπον, δύναται νὰ γείνη προσωπικόν; Ὁ Σχελλιγγίος ὑποθέτει ἐνταῦθα ὅτι ἡ δύναμις ἐμφανίζεται αὐτομάτως τῷ καθαρῷ ὄντι καὶ ὅτι ἡ ἐμφάνισις αὐτῆς ἐγείρει τὴν βούλησιν εἰς ὑψώσιν τοῦ δυνάμει ὄντος εἰς τὸ ἐνεργεῖν ὄν' διὰ τῆς ὑποθέσεως δὲ ταύτης διπλῆν δημιουργίαν παραδεχόμενος, ἰδανικὴν τε καὶ πραγματικὴν (φυσικὴν), καὶ τὴν μὲν ἀναγκαστικὴν τὴν δ' ἐλευθέραν, ζητεῖ νὰ συνδέσῃ τὴν ἀναγκαιότητα καὶ ἐλευθερίαν (1).

Ἐντεῦθεν λοιπὸν φανερὸν ὅτι ἡ ἀρχὴ καὶ τῆς νῦν τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφίας εἶναι ὄν τυφλὸν καὶ ἀπρόσωπον καὶ τοιοῦτον ὄν, τουτέστιν ἀθεϊσμὸς, δὲν δύναται νὰ ᾔῃναι, ὡς καὶ πάλιν θὰ εἴπωμεν, τῆς φιλοσοφίας ἀρχή.

Ἢ δὲ τοῦ Κουσίνου ἐν Γαλλίᾳ ἐκλεκτικὴ σχολὴ βάσιν τὴν παρατήρησιν τιθεῖσα προχωρεῖ εἰς τὴν ἐπαγωγὴν καὶ τὸν συλλογισμόν, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ἀποσπᾶται τῆς τοῦ Λωκίου φιλοσοφίας· ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἐγὼ πάσης γνώσεως ὄργανον καθιστῶσα καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν ὄντολογίαν μεταβαίνουσα διακρίνεται τῆς Γερμανικῆς φιλοσοφίας (2) καὶ μόνον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς μεθόδου χωρίζεται τῆς Γαλλικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Κουσίνος ἰσχυρίζεται ὅτι ἐν τῷ συνειδῶτι δείκνυνται καὶ φαινόμενα ὅλως ἀνεξάρτητα τῆς αἰσθήσεως, ὡς ἡ ἐνεργητικότης, δι' ἧς ἡ τοῦ αἰτίου ἐννοία δίδεται, καὶ ὅτι ταῦτα ποιοῦσιν ἡμᾶς ἱκανοὺς νὰ προβῶμεν μέχρι τῆς ἐννοίας τοῦ ὑψίστου αἰτίου καὶ τοῦ ὑψίστου ὄντος· τὴν ἐννοίαν ὅμως τῆς οὐσίας καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος παρέχει μόνος ὁ λόγος.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἐν μέρος τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ κῆται ἐντὸς

(1) Schellings Vorrede zu Cousins über Franz und Deutsche Phil., S. XIII, XVIII. καὶ Einl. in die Phil. der Myth., 24 Vorlesung.

(2) Vorrede Schellings zu Cousin eod. p. 3 fg.

τοῦ κύκλου τῆς ψυχολογίας καὶ ἐπομένως ἦναι ἐξ ὑποκειμένου, τὸ δ' ἕτερον ἐξ ἀντικειμένου, ὅπερ πρέπει τὴν ὑπαρξίν τοῦ κόσμου, τῆς προσωπικότητος ἡμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ νὰ ἀποδείξη καὶ μεταφυσικὴ νὰ κληθῆ, ἥς βάσις εἶναι ἡ ψυχολογία ἢ τοῖ ἐξ ὑποκειμένου, φανερόν ὅτι ἡ τοῦ Κουσίνου φιλοσοφία εἶναι, ὡς ὀρθῶς ὁ Σχελλίγγιος λέγει (1), ἑτεροφυής.

Ὁ Κουσίνος λοιπὸν τὴν πηγὴν τῶν ὄντολογικῶν ἐννοιῶν ἐν τῷ λόγῳ ζητῶν διακρίνεται τῆς ὀλικῆς τῶν Γάλλων σχολῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κουσίνος τὸν λόγον ὡς τι παρὰ δεδεγμένον καὶ ἀνερμήνευτον θεωρεῖ, καθὼς τὴν αἴσθησιν, ὀρθῶς ὁ Σχελλίγγιος λέγει (2) ὅτι ὁ λόγος τοῦ Κουσίνου δεῖται ἐξηγήσεως. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Κουσίνος τὴν ψυχολογίαν ποιῶν βάσιν τῆς μεταφυσικῆς καθιστᾷ λεληθότως τὸ ὑποκειμενικὸν ἀρχὴν τῶν ὄντολογικῶν ἐννοιῶν, τὰς δ' ὄντολογικὰς ἐννοίας ποιῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἀναιρεῖ πραγματικῶς.

Καὶ ἡ ἰδεολογία λοιπὸν τὸ ὄν ἐν τῷ νῷ ὑποθέτουσα καὶ εἰς τὸ ἐνεργεῖα ὄν, τὸν πραγματικὸν Θεόν, νὰ ἔλθῃ μὴ δυναμὲν εἶναι ἐξ ὑποκειμένου· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς κεῖται ἐν τῷ νῷ, εἶναι ἐν αὐτῷ καὶ ἡ κίνησις. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἡ ἐμπειρία οὔτε ἡ ἰδεολογία οὔτε ἡ Κουσίνου σχολὴ εἰς τὴν Θετικὴν ἀρχὴν φέρουσι, τὸν πραγματικὸν Θεόν, οὔτε ἡ τῆς νῦν τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφίας ἀρχὴ εἶναι ὀρθή, ὡς μὴ οὔσα αὐτὴ ἀρχικῶς ἐνεργεῖα ὄν καὶ τέλειον, ἀλλ' ὄν ἀόριστον, δυνάμει ὄν, ἰδέα ἀπλῶς καὶ ὡς τοιαύτη ἀπλή ὑπόθεσις, φανερόν ὅτι ἅπαντα αἱ τούτων φιλοσοφίαι δὲν μεταχειρίζονται ὀρθὴν κατὰ πάντα μέθοδον.

Ἐάν λοιπὸν ἐπακτικῶς ἐκ τοῦ συμπέρασματος, τουτέστι τοῦ κόσμου, γείνη βαθμηδὸν ἡ μετάθεσις ἐπὶ τὰς προτάσεις, τουτέστι τὰς τοῦ σύμπαντος ἀρχάς, τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τὴν κινήτηριον καὶ τὴν κατὰ τὸν λόγον, δύναται ἡ κἀθοδος νὰ γεί-

(1) *Vorrada net.* S. VIII.

(2) Ἐν τῷ αὐτῷ S. IX καὶ XXIII.

νη ἀποδεικτικῶς, ἐκ τῶν προτάσεων, τουτέστι τῶν ἀρχῶν, εἰς τὸ συμπέρασμα, τουτέστι τὸν κόσμον, καὶ ἐκ τοῦ συνδέσμου ἀμφοτέρων τῶν μεθόδων νὰ προέλθῃ ὁ πραγματικὸς τοῦ ὄντος ὀρισμός, τουτέστιν ἡ βεβαία γνῶσις.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν τοῦ ἀντικειμένου ὀρισμὸν διηρέθησαν καὶ τὰ συστήματα εἰς ὑλικά καὶ λογικά, τούτων δὲ τὰ ὑλικά ἐν ὕλης εἶδει ἐκλαμβάνονται τὸ ὄν οὔτε πράξεις καὶ γενέσεις, ὡς ἐν οὐσίᾳς μέρει τὰ ττῶντα, οὔτε αὐτὸ τὸ ὄν ἀναγνωρίζουσιν, εἰσὶν ἀνίκανα ὅλον τι τῶν ἐπιστημῶν ὀργανικὸν νὰ παράσχῃ καὶ ἐπομένως τὸ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας νὰ λύσῃσιν.

Ἐπειδὴ δὲ τότε δύναται νὰ προέλθῃ σύστημα καὶ ὅλον τῶν ἐπιστημῶν ὀργανικόν, ὅταν αὐτὸ τὸ ὄν γνωρισθῇ, ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν πῶς ἕκαστον τῶν δοκιμίων αὐτὸ τὸ ὄν ὥρισεν.

Ἄλλοι μὲν λοιπόν, ὡς διαβεβαίωσι ὁ Ἀριστοτέλης, ἐδόξαζον ἐν τῷ ὄν, ἄλλοι δὲ πλείω τοῦ ἐνός, ἄλλοι μὲν πεπερασμένα, ἄλλοι δ' ἄπειρα (1). Ἐπειδὴ ὅμως ἐν ὕλης εἶδει ὥριζον αὐτὸ κατ' ἀρχάς, ἦτο ἡ μέχρι Σωκράτους φιλοσοφία κυρίως φυσιολογία· κυρίως λέγομεν, διότι προήχθησαν μὲν καὶ συστήματα ἰδανικά, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐλαμειοῦντο ἐπὶ ἀρχῶν ἐν ὕλης εἶδει.

Καὶ αὕτη δὲ ἡ σοφιστικὴ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐξαιρεῖται· διαφέρει δὲ τῶν πρότερον κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι τὸ ὄν ὑποκειμενικῶς ὀρίσασα, τουτέστι τὸν ἄνθρωπον ἀρχὴν ἀπορηναμένην, προήγαγε μὲν τὸν βίον καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἀνήρεσεν ὅμως ἐν μὲν τῷ θεωρητικῷ πᾶσαν γνῶσιν πραγματικὴν, ἐν δὲ τῷ πρακτικῷ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν ὑπαρχόντων νόμων καὶ ἠθῶν καὶ τὴν ὀρησκείαν ὡς ἀπάτην ἐξήγησεν.

Ὁ δὲ νέαν ὅλως τῆς φιλοσοφίας ἀρχὴν ἰδρύσας ἦτο ὁ Σωκράτης, ὅστις εἰς τὸ καθόλου ἀποβλέψας καὶ τὸ δοξαστικὸν καὶ αὐθαίρετον τῶν σοφιστῶν ἀνήρεσε καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὀρησκείας τὴν θετικὴν βάσιν ἀντικατέστησεν.

Ἢ δὲ μετ' αὐτὸν φιλοσοφία ζητήσασα τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ νὰ

(1) Ἀριστοτέλι. Μεταφυσ. Ζ', 1.

ὁρίσῃ διηρέθη κατὰ τὸν διάφορον αὐτῆς ὁρισμὸν εἰς σχολιάς διαφόρους, οἷον τὴν Κυρηναϊκὴν, ἐξ ἧς προήχθη ἡ Ἐπικούρειος, τὴν Κυνικήν, ἐξ ἧς ἡ Στωικὴ, καὶ τὴν Πλάτωνος, ἐξ ἧς ἡ Ακαδημαϊκὴ.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σωκράτης δὲν ὥρισεν ἀκριβῶς τὸ ὄν, δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδὲ τὸ τοῦτου σύστημα ὀργανικὴν νὰ παράσχη ἐπιστήμην.

Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Πλάτων δύναται, ὡς μὴ τὸ ἄπειρον ἐκ τοῦ ὄντος ὄντος παράγαγῶν.

Ὁ δ' Ἀριστοτέλης λύει μὲν τὸ ζήτημα ὅτι ἡ ἐπιστήμη δύναται καὶ τὸ ἐν αἴτιον καὶ τὰ τέσσαρα νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον, ἀλλ' ὅμως οὐδ' οὗτος τὸν δυασμὸν ἀναιρέσας, καίτοι ἠδύνατο ἢ ἐν τοῖς εἶδεσι τὴν κοινὴν καὶ αἰδιον δύναμιν ἀναγνωρίζων καὶ ἐξ αὐτῶν παράγων ἢ ἐκ τοῦ πρώτου, τοῦ ἐνεργείας ὄντος, δὲν δύναται οὐδ' αὐτὸς ὅλον τι ὀργανικὸν τῶν ἐπιστημῶν οικοδόμημα νὰ παράγῃ. Ἀνῆρεσαν ἀληθῶς οἱ Στωικοὶ τὸν δυασμὸν θεωρήσαντες τὰ αὐτὰ τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον, τὸν θεὸν καὶ τὴν ὕλην ἀναιρέσαντες ὅμως μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν εἰδικὴν τῶν ἐπιστημῶν διαφορὰν ἀνατρέπουσι καὶ πάντα ὀργανικὸν σύνδεσμον.

Τοῦτον δὲ μᾶλλον ἀναιρεῖ ἡ ἐπικούρειος φιλοσοφία καὶ ἡ σκέψις ἰδίως, ἥτις καταστρέψασα πάντα ἐζήτει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, ὡς πολλοὺς αἰῶνας ὕστερον ὁ Ἰουσσῶς καὶ οἱ περὶ αὐτόν.

Ἢ δὲ τῶν Νεοπλατωνικῶν φιλοσοφία δοξάζουσα ὅτι ἡ γνῶσις, εἰμὴ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἡ σκέψις ἰσχυρίζετο, πηγάζει ἐκ τοῦ θεοῦ, καθίδρυσεν ἀρχὴν νέαν, τὴν ὁποῖαν οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ σχολαστικοὶ ἀσπασθέντες κατέστησαν δι' αὐτῆς τὴν φιλοσοφίαν θεραπεινίδα τῆς θεολογίας, καὶ τῆς ἐπιστήμης φυγάδος γενομένης, ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐπιπολάσῃ ἡ ἀμαθία, ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ βαρβαρότης, αἵτινες διήρκεσαν μέχρι τῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἀναγεννήσεως· διότι ἡ μὲν ἀναγέννησις παρεσκεύασε καὶ παρήγαγε τὴν φιλοσοφίαν τῶν νεωτέρων χρόνων, αὕτη

δὲ εἰς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἰδεολογίαν διακλαδισθεῖσα καὶ κατ' ἰδίαν μέθοδον ἀναπτυχθεῖσα ἐπανέφερεν εἰς τὴν Στοι- κὴν καὶ Ἐπικούρειον φιλοσοφίαν.

Ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἐμπειρία τῶν νεωτέρων τὰς ἐννοίας πρὸς τι θεωροῦσα δύναται ὅλον τῶν ἐπιστημῶν ὀργανικὸν σύστημα νὰ παραγάγῃ.

Ἄνικανος δὲ εἰς τοῦτο εἶναι καὶ ἡ σκέψις τῶν νεωτέρων· διότι καὶ αὕτη τὸ πραγματικὸν τῶν ἐννοιῶν ἀρνούμενη ἀ- ναιρεῖ πᾶσαν συνέχειαν τῶν φαινομένων καὶ πᾶσαν πληρο- φορίαν.

Ἄλλ' οὐδ' ὁ κοινὸς καλούμενος νοῦς τῶν νεωτέρων ἐπαρκεῖ εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα· διότι ὢν περιορισμένος ἐντὸς τοῦ δοξαστικοῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξέλθῃ αὐτοῦ· διότι ἅμα ἐξέλθῃ καὶ εἰς τι αἷτιον ἀποβλέψῃ, ὑπερπηδᾷ τὰ αὐτοῦ ὅρια καὶ γεννᾷ τὰ τέρατα ἀγροίκου τινὸς δογματικῆς φιλοσοφίας.

Καὶ οἱ ἐπὶ ἐσωτερικῆς δὲ πείρας στηριζόμενοι δὲν σκέ- πτονται ὀρθῶς· διότι οὗτοι τὴν ἐξωτερικὴν πείραν ὡς τι κατὰ συμβεβηκὸς ἐκλαμβάνοντες θεωροῦσι καὶ τὴν φιλοσοφίαν πε- ριττήν.

Οἱ δὲ τὴν μὲν ἐσωτερικὴν πείραν πραγματικὴν, τὴν δ' ἐ- ξωτερικὴν τῆς γνώσεως πηγὴν ἀναγνωρίζοντες ἀπομακρύνον- ται τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοσοφίας, καὶ διὰ τοῦτο ἡ τοιαύτη θεω- ρία κάλλιον εἶναι νὰ μὴ σπουδάζεταιται (1).

Φιλοσοφία ἐπίσης δὲν εἶναι οὐδ' ἡ ἀπλὴ ἀμφιβολία. Ἡ ἀμ- φιβολία δύναται νὰ θεωρηθῇ μόνον ὡς ἐξοδος· διότι ἀπ' αὐ- τῆς καὶ ἡ πάλαι ποτὲ ἤρξατο φιλοσοφία, οὐχὶ ὁμῶς τῆς τοῦ ὄντος, ἀλλὰ τῆς περὶ συνεχείας αὐτοῦ μετὰ τῶν ὄντων.

Ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφία δὲν ἀπαλλάττεται τῆς ἀμφιβολίας ἄλ- λως ἢ διὰ κατανικήσεως αὐτῆς, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Σχελλίγ- γιος, δι' ἧς προέρχεται ἡ βεβαία γνώσις, εἶναι ἡ ἀμφιβολία μέσον εἰς ἀλήθειαν, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ βέβαιον, εἶναι καὶ ἡ φιλοσοφία βεβαία γνώσις (2).

(1) Schelling ub. Method II καὶ III Vorlesung.

(2) Ἀριστοτ. Μεταφ. Β', 1.

Επειδή ο Καρτέσιος δὲν ἐζήτει τὸ φύσει πρῶτον ἀλλὰ τὸ δι' ἑαυτὸν, ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ εἶναι ἐξ ὑποκειμένου. Καὶ ἂν τὸ «νοῶ ἄρα ὑπάρχω» ἀρχὴ ἐκληφθῇ, ἔπεται ὅτι ὁ θεὸς καὶ ἡ φύσις εἶναι ἕστερα. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ Καρτεσίου τὸ πνεῦμα ἦτο τὸ πρῶτον ὄν, τοῦτο δὲ καθαρὸν λογικόν, ἐν τῇ ιδέᾳ (1) καὶ κάτοχον μόνον ἑαυτοῦ, πάντα δὲ τᾶλλα ἀποκλείον ἑαυτοῦ καὶ ὡς ἕτερα θεωροῦν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς βεβαιότητα τοῦ ἑτέρου δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ διὰ τινος τρίτου συμβιβαστικοῦ τῶν ἀντιθέτων καταστάντος, καὶ ἐπομένως ὁ Καρτέσιος δὲν ἠδύνητο νὰ ἀναιρέσῃ τὸν δυασμόν.

Τοῦτο δὲ τὸ τρίτον ἐθεώρησεν ὁ Σπινόζας ἀπολύτως πρῶτον, τὸ δὲ σωματικὸν ἦτοι τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ νοεῖν προσόντα αὐτοῦ. Εἰπὼν δὲ τὸν Θεὸν ἀρχὴν (ἂν καὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ ἦναι μᾶλλον ἀθεϊσμός· διότι ὁ θεὸς αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀπλῶς ὄν), ἐξηγεῖ μὲν τὴν δημιουργίαν ἐξ ἀντικειμένου, ἀλλ' ὁμῶς, ἐπειδὴ αὕτη ἔπεται φύσει, ὡς αἱ τοῦ τριγώνου ιδιότητες ἐξ αὐτοῦ, εἶναι λογικῶς ἀναγκαῖα καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὅλως πραγματικῆ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ τρόπος τοῦ φιλοσοφεῖν τοῦ Λεϊβνιτίου ἦτο ἀπλῶς λογικός, ἀπλῶς ἐξ ὑποκειμένου, οὐκ ὀρθῶς ὠνόμασεν αὐτὸν ὁ Βόλφιος δογματικόν· διότι δὲν ἀποβλέπει οὗτος εἰς ἀληθῆ γνῶσιν καὶ γένεσιν ἀντικειμένου τινός, ἀλλὰ μόνον εἰς γνῶσιν λογικὴν. Ὅθεν καὶ τὸ σύστημα τοῦ Βολφίου δὲν ἦτο ἄλλο ἢ σοφιστικῆ· διότι πᾶς τις τὸν αὐτοῦ λόγον βάσιν ποιῶν δὲν προάγει ἄλλο ἢ τὴν μονομερῆ καὶ ἐπιπόλαιον ἐκείνην φιλοσοφίαν, ἣν ὁ Κάντιος ἀνήρεσεν.

Ὁ δὲ Κάντιος ἀφ' ἐνός μὲν τὸ αὐτόν, τὸ ἀντικείμενον τῆς μεταφυσικῆς, ἀγνώριστον καὶ ἀνύπαρκτον ἀπορηνάμενος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποδείξας ὅτι ἐν ἡμῖν ὑπάρχει τι στοιχεῖον ἐκ τῶν προτέρων, ἀνήρεσε καὶ τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν ἐμπειρίαν. Δὲν ἐγένετο ὁμῶς ὁ Κάντιος κυρίως διὰ τῆς ἀναιρέσεως

(1) Schellings Einl. in die Phil. der Myth. 11 Vorlesung.

αὐτῶν βάσις τῶν μετ' αὐτὸν συστημάτων, ἀλλὰ διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ιδανικοῦ (1).

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπιστήμη δὲν στερεοῦται δι' ἀναιρέσεως, ἀλλὰ δι' εὐρέσεως τῆς ἀρχῆς, ἡ δ' ἀρχὴ πρέπει νὰ ᾖ γνῶσις βεβαία, ἐθεώρησεν, ὡς τοιαύτην, ὁ Φίχθιος τὴν τοῦ ἐγὼ αὐτενέργειαν. Ἐπιχειρήσας δὲ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος τῆς γνώσεως δὲν πηγάζουσιν ἐκ δύο διαφόρων πηγῶν, ὡς ἰσχυρίζετο ὁ Κάντιος, τὸ μὲν εἶδος ἐκ τοῦ νοῦ, ἡ δὲ ὕλη ἐκ τῆς αἰσθήσεως, ἀλλ' ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς ὑπερτέρησε τοῦ Καντίου.

Ὁ δὲ Σχελλιγγίος ἀποδείξας ὅτι ἀρχὴ τῆς ἐπιστήμης δὲν δύναται νὰ ᾖ τὸ ἀτομικὸν ἐγὼ, ἀλλὰ τὸ ἐν ἅπασιν ἡμῖν ἐννοικοῦν καὶ διὰ τοῦτο κοινὸν καὶ ὡς κοινὸν οὐσία καὶ ὡς οὐσία οὐχὶ ἐξ ὑποκειμένου ἀλλ' ἐξ ἀντικειμένου, ἀνήρесе τὸν Φίχθιον. Ἀποδείξας δ' ἐνταυτῷ τὸ ἀτομικὸν ἐγὼ μίαν καὶ μόνην τοῦ ὄντος βαθμίδα ἐπεξέτεινε καὶ τὸ σύστημα τοῦ Φίχθιου.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς ἐξ ὑποκειμένου θεωρίας καὶ ὁ θεὸς καὶ ὁ κόσμος, ὡς τοῦ ἐγὼ προϊόντα, δὲν εἶναι πραγματικά, ἐπιτεταί ὅτι καὶ ἡ συναφεία τῶν ἐπιστημῶν ἐκ τῆς τοῦ ὑποκειμένου δοκῆσεως κρεμαμένη δὲν εἶναι πραγματικὴ καὶ ἐπομένως καταστρέφεται. Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀνίκανος νὰ λύσῃ καὶ τὸ περὶ συναφείας τῶν ἐπιστημῶν ζήτημα.

Ἡ δ' ἐξ ἀντικειμένου ἰδεολογία τοῦ Σχελλιγγίου, τουτέστι τὸ πρότερον αὐτοῦ σύστημα, ἀπέδειξεν ὅτι τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι ἐν καὶ μόνον ὄνεισιν, ὅτι τὸ ἐν ἐμοὶ γινώσκον καὶ τὸ ἐκτὸς ἐμοῦ ὑπάρχον εἶναι ταῦτόν (καὶ τὸ ταῦτόν τοῦτο ὠνόμασε ταυτότητα ἐαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἑτέρου, τοῦ ιδανικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ), ἐπομένως ὅτι τὸ ταῦτόν τοῦτο ὑπάρχει ἐν δυσὶ μορφαῖς.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐν δυσὶ μορφαῖς εἶναι ἐν ὄν, εἶναι καὶ ἡ ἐπιστήμη κατ' αὐτὸν μία καὶ διακλαδίζεται εἰς πολλάς, ὡς καὶ ἡ πρώτη αὐτοῦ παράδοσις τῆς μεθοδολογίας νὰ ἀποδείξῃ προτίθεται.

(1) Schelling Einl. in die Phil. der Myth. 12 Vorlesung.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπιστήμην μίαν ὑποτίθουσιν, ὑποτίθουσιν ὅτι ἢ μία αὕτη ἐπιστήμη, τουτέστιν ἡ φιλοσοφία, τίθουσιν αὐτὴν ὡς ἕτερον, τουτέστιν ὡς πολλάς· καὶ ἡ θέσις αὕτη τῆς μιᾶς ὡς πολλῶν εἶναι παρ' αὐτῷ ἢ πραγματικῆ αὐτῆς γένεσις, τουτέστιν ἡ ἱστορία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόλυτος γνῶσις παρ' αὐτῷ εἶναι ταυτότης ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου καὶ διαιρεθεῖσα διακρίνει ἐν ὑπεροχῇ τοῦ ὑποκειμένου ἢ τοῦ ἀντικειμένου, κατέχει ἢ ἀπόλυτος αὕτη γνῶσις (ἐν γραμμῇ) τὸ μέσον, καὶ ὡς τὸ μέσον εἶναι ἡ θεολογία, τῶν δὲ ἄκρων τὸ μὲν καθ' ὑπεροχὴν τοῦ ὑποκειμένου κατέχουσιν αἱ λογικαὶ ἐπιστῆμαι, τὸ δὲ καθ' ὑπεροχὴν τοῦ ἀντικειμένου αἱ φυσικαί, ἀναγομένων εἰς μὲν τὸ ὑποκειμενικὸν ἦτοι τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἱστορίας, εἰς δὲ τὸ ἀντικειμενικὸν ἦτοι τὸ φυσικὸν τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἰατρικῆς.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐπιστῆμαι ὑπὸ τῆς πόλεως καὶ ἐν αὐτῇ ἐξωτερικὴν ὑπαρξίν λαμβάνουσι καὶ συνδέονται μετ' αὐτῆς, καλοῦνται οἱ σύνδεσμοι οὗτοι σχολαί, καὶ ἡ μὲν θεολογία ὡς τὸ μέσον ἐπέχει τὴν πρώτην καὶ ἀνωτάτην θέσιν, ἡ δὲ νομικὴ εἰς τὸ ἰδανικὸν ἀναφερομένη τὴν δευτέραν, ἡ δὲ ἰατρικὴ τὴν κατωτάτην. Ἡ δὲ φιλοσοφία ἀντιπροσωπεύουσα τὸ ὅλον δὲν δύναται ἰδίαν σχολὴν νὰ ἀποτελέσῃ· μόνον δὲ ἐν τῇ τέχνῃ ἐξαντικειμενοῦται ἡ φιλοσοφία ὡς ὅλον· διὸ φιλοσοφικὴ σχολὴ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἀλλὰ σχολὴ μόνον τῶν τεχνῶν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τέχναι ἦσαν ἐλεύθεραι, ὑπῆρχον διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐλεύθεραι τῶν τεχνῶν ἑταιρίαι, καὶ τοῦτο τὸ νόημα ἐπεκράτει ἐν τοῖς τότε πανεπιστημίοις, ἡ δὲ νῦν φιλοσοφικὴ καλούμενη σχολὴ ἀνεπλήρωσε τὴν τῶν τεχνιτῶν τάξιν, ἥτις ὅμως τότε δὲν ἦτο προνομιοῦχος, ὡς ἡ νῦν τάξις τῶν λογίων. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ τοῦ Σχελλιγγίου περὶ τῆς συναφείας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τῶν σχολῶν σημασίας ἰδέα (1).

Ἐὰν ὅμως αἱ ἐπιστῆμαι ἐκληφθῶσι μίᾳς μορφῆς, ὡς τὰ ὄντα ἐνός, πρέπει καὶ αἱ ἐπιστῆμαι νὰ διαταχθῶσι καθ' ἣν

(1) Schelling ubi. Meth. ecl. 4 καὶ 7 Vorlesung.

καὶ τὰ ὄντα ἐκ τοῦ ἐνὸς παράγονται. Ἐὰν ὁμῶς μία ἡ ἐπιστήμη ὑποτεθῆ, τουτέστιν ἡ φιλοσοφία, ὅλαι δὲ αἱ ἄλλαι μορφαὶ ἢ κλάδοι αὐτῆς, τότε βεβαίως δὲν ἔπρεπε νὰ γίνηται λόγος περὶ αὐτῶν ὡς ἰδίων ἐπιστημῶν, ὡς λ. γ. τῆς λογικῆς ἢ τῆς ψυχολογίας ἢ τῆς φυσικῆς, ἀλλὰ μόνον περὶ μέρους, ὡς ἐν τῇ λογικῇ περὶ συλλογισμῶν ἢ κρίσεων ἢ ἐννοιῶν πραγματευόμενός τις δὲν δύναται νὰ κάμῃ λόγον περὶ αὐτῶν ὡς περὶ ἰδίων ἐπιστημῶν· διότι πᾶσα ἐπιστήμη ἔχει ἴδιον ἀντικείμενον, καὶ ἐπειδὴ ἔχει ἴδιον, φανερὴν εἶναι ὅτι ὁ περὶ ἰδίων ἐπιστημῶν πραγματευόμενος δὲν δύναται νὰ ἐννοῇ αὐτάς ὡς μέρη ἢ κλάδους μιᾶς, τουτέστι τῆς φιλοσοφίας, ὡς ὁ Σχελλιγγίος διατείνεται.

Ὁ δ' Ἐγγελος (1), ὅστις τὸ πρότερον τοῦ Σχελλιγγίου σύστημα τελειότερον ἀνέπτυξεν, ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος ἀρχόμενος ἐν τῇ λογικῇ καὶ τὰς κατηγορίας αὐτῆς ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν ἀναπτύσσων μεταβαίνει διὰ τῆς φύσεως, τοῦ θατέρου τῆς ιδέας, εἰς τὸ πνεῦμα, τὸ εἰς ἑαυτὴ ἀπὸ τῆς φύσεως ἐπανελθὸν νοεῖν.

Τοῦ Σχελλιγγίου ὑπολαβόντος τὴν Σπινόζου οὐσίαν ὡς ταυτότητα ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἔταξεν ὁ Ἐγγελος εἰς τὸν αὐτῆς τὴν ἐννοιαν, ἣτις πρῶτον μὲν παρίσταται εἰς σχέσιν ἄμεσον, ἐν ἑαυτῇ, δεύτερον δὲ ἐκτὸς αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει, τρίτον δὲ ἐπανέρχεται ἐκ τῆς ἀντιθέσεως εἰς ἑαυτήν· καὶ ἐν ἑαυτῇ μὲν εἶναι καθαρὰ λογικὴ, ἐκτὸς δ' αὐτῆς φύσις, ἐκ τοῦ ἐκτὸς δὲ εἰς ἑαυτὴν πνεῦμα. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας βαθμίδας ἢτοι μορφὰς τοῦ ὄντος διαίρει ὁ Ἐγγελος τὴν αὐτοῦ φιλοσοφίαν εἰς λογικὴν, φυσικὴν καὶ ἐπιστήμην τοῦ πνεύματος. Ἐν ἐκάστῳ δὲ τῶν τριῶν τούτων μερῶν ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ ρυθμικὴ κίνησις, ἡ αὐτὴ τριλογία, ὡς π. γ. ἐν τῇ λογικῇ περὶ τὴν θέσιν, ἀντίθεσιν καὶ σύνθεσιν, ἣτις ἐννοία, ἀσχολουμένη καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῇ

(1) Encyclopaedia der philosophischen Wissenschaften
καὶ 3 το 1840 καὶ 1842.

